

**PERUSTUSLAKIVALIOKUNNAN
LAUSUNTO 8/2001 vp**

**Valtioneuvoston kirjelmä ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi neuvoston direktiivin muuttamisesta (tasa-arvodi-
rektiivin muutosdirektiivi)**

Suurelle valiokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Suuri valiokunta on 16 päivänä helmikuuta 2001 lähettänyt valtioneuvoston kirjelmän Euroopan komission ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi miesten ja naisten tasa-arvoisen kohtelun periaatteen toteuttamisesta mahdollisuuksissa työhön, ammatilliseen koulutukseen ja uralla etenemiseen sekä työoloissa annetun neuvoston direktiivin 76/207/ETY muuttamisesta (U 65/2000 vp) perustuslakivaliokunnalle lausunnon antamista varten.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- toimistopäällikkö Päivi Romanov, tasa-arvovaltuutetun toimisto, sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö
- hallitusneuvos Raila Kangasperko, työministeriö
- professori Niklas Bruun
- professori Mikael Hidén
- oikeustieteen tohtori, dosentti Liisa Nieminen
- professori Kevät Nousiainen
- vastaava tutkija Maija Sakslin
- oikeustieteen tohtori, dosentti Heikki Halila.

VALTIONEUVOSTON KIRJELMÄ

Ehdotus

Ehdotuksessa esitetään muutettavaksi vuonna 1976 hyväksyttyä direktiiviä miesten ja naisten tasa-arvoisen kohtelun periaatteen toteuttamisesta mahdollisuuksissa työhön, ammatilliseen koulutukseen ja uralla etenemiseen sekä työoloissa (76/207/ETY). Ehdotus liittyy Euroopan yhteisön perustamissopimuksen 2, 3 ja 141 artiklan uusiin määräyksiin yhteisön tehtävästä edistää sukupuolten välistä tasa-arvoa. Lisäksi muutosehdotuksen tarkoituksena on pyrkiä varmistamaan, että tasa-arvodi-
rektiivin säännökset ovat sopusoinnussa rotusyrjintädirektiivin ja työsyryntädirektiivin vastaavien säännösten kanssa.

Ehdotus sisältää säännöksiä jäsenvaltioiden velvollisuudesta ottaa käyttöön tarvittavia toimenpiteitä, jotta ne pystyvät aktiivisesti ja näkyvästi edistämään sukupuolten välisen tasa-arvon tavoitetta, sukupuolisen häirinnän samoin kuin välillisen syrjinnän määrittelemisestä, erilaisen kohtelun hyväksymisestä työhönottoon liittyvissä joissakin tilanteissa, oikeudesta palata työhön äitiysloman loputtua, komission kertomuksesta jäsenvaltioiden toimista tosiasiallisen tasa-arvon toteuttamiseksi työelämässä, ammattiin perustuvien järjestöjen yhtäläisen kohtelun periaatteen vastaisten sääntöjen ja etuuksien muuttamisesta tai julistamisesta mitättömiksi, syrjinnän kohteen oikeudesta esittää vaatimuksensa

työsuhteen päätyttyäkin sekä kiellosta rajoittaa syrjityn henkilön menetysten ja hänelle aiheutuneen vahingon korvaamista ennalta vahvistettuun enimmäismäärään.

Lisäksi direktiivillä on tarkoitus velvoittaa jäsenvaltiot perustamaan itsenäinen toimielin edistämään sukupuolten tasa-arvoa sekä varmistamaan, että oikeushenkilöt voivat aloittaa direktiivin mukaisten velvoitteiden täytäntöönpanoon tarkoitetun oikeudellisen tai hallinnollisen menettelyn kantajan puolesta tämän suostumuksella. Jäsenvaltioiden on myös kannustettava työmarkkinaosapuolia keskustelemaan tasa-arvoisen kohtelun edistämisestä sekä hyväksymään sopimuksia syrjinnänvastaisista säännöistä.

Valtioneuvoston kanta

Valtioneuvosto pitää tärkeänä, että tasa-arvodirektiiviä muutetaan vastaamaan uudistettua perustamissopimusta, sen 13 artiklaan perustuvaa syrjinnän vastaista yhteisölaainsäädäntöä ja EY:n tuomioistuimen vakiintunutta oikeuskäytäntöä. Ehdotuksen useat määräykset ovat kuitenkin vielä sisällöltään epäselviä ja tulkinnanvaraisia. Suomen voimassa oleva lainsäädäntö ei kaikilta osiltaan täytä ehdotuksen vaatimuksia.

Valtioneuvoston lähtökohtana on, että direktiivin säännösten ammattiin perustuvien järjestöjen säännöistä ja niiden myöntämistä etuuksista tulee olla sopusoinnussa Suomessa voimassa olevien yhdistymisvapautta koskevien säännös-

ten kanssa. Tasa-arvoisen kohtelun periaatteesta poikkeaminen saattaa esimerkiksi olla tarpeen ammattialalla, jolla toisen sukupuolen edustajat ovat aliedustettuina ja yhdistyksen tarkoituksena on edistää tasa-arvoa alalla.

Suomen nykyinen lainsäädäntö takaa kattavasti äitiysvapaalta palaavalle työntekijälle ja virkamiehelle työhönpaluuoikeuden, vaikka työntekijälle ei ole säädetty paluuoikeutta samoilla työehdoilla. Äitiysvapaan jälkeinen työhönpaluuoikeus on valtioneuvoston mielestä tarkoituksenmukaista määritellä vastaamaan Suomen työsopimuslaissa ja tasa-arvolaisissa säädettyä suojan tasoa.

Valtioneuvosto yhtyy komission ehdotuksen perusteluissa esitettyyn näkemykseen syrjinnän uhrin oikeudesta sellaiseen korvaukseen, joka takaa tehokkaan oikeussuojan ja on riittävä suhteessa aiheutuneeseen vahinkoon. Vahingonkorvausta koskevan säännösehdoituksen epäselvyyden vuoksi ei ole mahdollista arvioida, ovatko voimassa olevat kansalliset säännökset hyvityksen vähimmäis- ja enimmäismääristä ristiriidassa ehdotuksen kanssa.

Oikeushenkilöiden mahdollisuutta aloittaa oikeusprosesseja on perusteltua säännellä rotuja työsyryntädirektiivejä vastaavasti. Ehdotettua direktiiviä olisi voitava tulkita siten, että velvoite täyttyy asianosaisen voidessa valtuuttaa oikeushenkilön edustajan toimimaan oikeudenkäynnissä asiamiehenään tai avustajanaan.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Perustuslakivaliokunta pitää valtioneuvoston tavoin tärkeänä, että vuonna 1976 säädettyä tasa-arvodirektiiviä tarkistetaan. Direktiivin tulee nykyistä paremmin vastata EY:n perustamissopimuksen uudistettuja määräyksiä sukupuolten välisen tasa-arvon edistämisestä. Tätä tukevat Suomen perustuslain 6 §:n 2 momentissa säädetty sukupuoleen perustuvan syrjinnän kieltä ja saman pykälän 4 momentissa tarkoitettu velvoite edistää sukupuolten tasa-arvoa yhteiskunnallisessa toiminnassa sekä työelämässä, erityisesti

palkkauksesta ja muista palvelussuhteen ehdoista määrättäessä. Myös Euroopan unionin perusoikeuskirja käsittelee sukupuolten välistä tasa-arvoa. Sen 23 artiklan 1 kappaleen mukaan miesten ja naisten välinen tasa-arvo on varmistettava kaikilla aloilla työelämä ja palkkaus mukaan lukien.

Direktiiviehdotuksessa (1 artiklan 4 kohta) esitetään tasa-arvodirektiivin 3 artiklan 2 kohtaan lisättäväksi uusi d alakohta. Sen mukaan ammattiin perustuvien järjestöjen jäsenyyteen ja järjestöissä toimimiseen liittyvät säännöt, jotka

ovat yhtäläisen kohtelun periaatteen vastaisia, julistetaan mitättömiksi tai muutetaan. Sama koskee tällaisten järjestöjen myöntämiä etuuksia. Ehdotusta on arvioitava perustuslain 13 §:ssä turvatus yhdistymisvapauden kannalta. Yhdistymisvapautta käsitellään myös Euroopan unionin perusoikeuskirjassa (12 artikla).

Perustuslain 13 §:n 2 momentissa turvatus yhdistymisvapauden yhtenä perustana on yhdistysten sisäinen itsemääräämisoikeus ja toimintavapaus. Niihin kuuluvat säännöksen esitöiden mukaan yhdistysten oikeus vapaasti hyväksyä haluamansa säännöt ja oikeus valita niiden mukaan vapaasti jäsenensä (HE 309/1993 vp, s. 60/I). Direktiiviehdotus rajoittaa yhdistysten itsemääräämisoikeutta kieltämällä yhdistyksiä määräämästä säännöissään eräästä jäseneksi ottamisen perusteesta (vrt. PeVL 1/1986 vp, s. 3/II) eli siitä, että yhdistyksen jäseneksi hyväksytään vain joko miehiä tai naisia. Ehdotuksen tarkoituksena on varmistaa, että siinä tarkoitettujen järjestöjen jäsenyyteen tai niiden antamiin etuuksiin ei liity sukupuoleen perustuvaa syrjintää. Ehdotukselle on syrjinnän kieltoon ja sukupuolten välisen tasa-arvon edistämiseen liittyvät hyväksyttävät ja painavat perusteet.

Ehdotettu säännös koskee työnantaja- ja työntekijäjärjestön lisäksi muuta järjestöä, "jonka jäsenillä on tietty ammatti". Sääntelyn täsmällisyyteen on valiokunnan mielestä syytä kiinnittää ehdotuksen jatkovalmistelussa vielä huomio-

ta. Yhdistysten itsemääräämisoikeuteen puuttuvan sääntelyn oikeasuhtaisuuden kannalta on tärkeää varmistaa, että säännökset eivät perusteettomasti rajoita sellaisten aatteellis-ammattilaisiksi luonnehdittavien järjestöjen perustamista ja toimintamahdollisuuksia, joiden tarkoituksena on vähentää tosiasiallista eriarvoisuutta jollakin työelämän alalla edistämällä alalla aliedustettuna tai heikommassa asemassa olevaan sukupuoleen kuuluvien asemaa. Tällaisten yhdistysten sukupuoleen perustuvia jäsenyysrajoituksia ei tule pitää yhtäläisen kohtelun periaatteen vastaisina.

Perustuslakivaliokunta kiinnittää huomiota direktiiviehdotuksen 1 artiklan 3 kohdan c alakohtaan, jossa säädetään naisen oikeudesta palata äitiysloman loputtua työhön tai vastaavaan toimeen entisillä työehdoilla. Ehdotus työhönpaluuoikeuden turvaamisesta "samoilla työehdoilla" edistää sukupuolten välistä tasa-arvoa työelämässä ja on siten perustuslain näkökulmasta perusteltu. Tosiasiallisen tasa-arvon edistäminen puoltaisi säännöksen ulottamista lapsen huoltajiin heidän sukupuolestaan riippumatta.

Lausunto

Lausuntonaan perustuslakivaliokunta kunnioittavasti ilmoittaa,

että valiokunta yhtyy asiassa valtioneuvoston kantaan.

PeVL 8/2001 vp — U 65/2000 vp

Helsingissä 8 päivänä maaliskuuta 2001

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj.	Paula Kokkonen /kok	Osmo Puhakka /kesk
jäs.	Tuija Brax /vihr	Pekka Ravi /kok
	Gunnar Jansson /r	Markku Rossi /kesk
	Jouko Jääskeläinen /skl	Petri Salo /kok
	Jouni Lehtimäki /kok	Ilkka Taipale /sd
	Heli Paasio /sd	vjäs. Veijo Puhjo /vas.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Sami Manninen.